

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

напротив, спостерігається не просто відродження фольклору, але й зацікавленість держави в його підтримці та розвитку як елемента традиційної культури. Об цьому свідчать як проведений в лютому 2006 року Перший Всеросійський конгрес фольклористів, так і почата підготовка до Другого конгресу 2010 року, конференції та конкурси.

Хотілось би відзначити, що при всіх своїх відхиленнях від мети, використовувані в Інтернет-просторі фольклорні форми та звернення до нього сприяють і перетворенню світу, і життю в узгодженості з ним. В фольклорі, подібно міфу, сучасний світ отримує стійкість, в ньому відбувається з'єднання реальності з людьми, описання з поясненням, предмету з знанням.

Suslova T. I. INTERNET-Folklore as the Form Interculture Communication.

УДК 008:378

Романовський О. Г.

ДУХОВНІСТЬ І КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Обґрунтовано необхідність підготовки нової генерації національної еліти. Показано, що вона має бути гуманітарно-технічною. Наведено основні положення концепції формування такої еліти.

Ключові слова: еліта, гуманітарно-технічна еліта, концепція формування

Обоснована необхідність підготовки нової генерації національної еліти. Показано, що вона повинна бути гуманітарно-технічною. Приведені основні положення концепції формування такої еліти.

Ключевые слова: элита, гуманитарно-техническая элита, концепция формирования

The necessity of preparation of new generation of national elite is grounded. It is shown that it must be humanitarian-technical. The substantive provisions of conception of forming of such elite are resulted.

Keywords: elite, humanitarian-technical elite, conception of formation

Виклики часу, з якими на рубежі тисячоліть зустрілася світова система освіти, відображають глибокі зміни, що визначають не лише технологічний устрій сучасної цивілізації, але і спосіб життя людей і суспільства в цілому. Тому стратегічним завданням освіти постає формування нової генерації еліти, здатної дати гідну відповідь на ці виклики. Це особливо необхідно для України, де трансформаційні процеси відбуваються безсистемно, де політична нестабільність і численні розколи населення по різних площинах (політичним, релігійним, регіональним тощо) ускладнюють можливості успішного розв'язання завдань, що постають перед країною.

З метою подолання існуючих ускладнень і створення умов для ефективної підготовки кадрового забезпечення трансформаційних процесів автором спільно з його колегами – вченими кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

інститут» було детально проаналізовано основні проблеми і суперечності сучасної системи інженерної освіти. Результати аналізу дозволили розробити справді інноваційну педагогічну концепцію формування національної гуманітарно-технічної еліти. Її авторами стали професори Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ та О. С. ПОНОМАРЬОВ.

При розробці цієї концепції ми виходили з того, що елітою вважаються кращі у певному розумінні представники суспільства або якоїсь його частини. В той же час, як спеціально підкреслюють відомі російські елітологи Г. К. Ашин та Є. В. Охотським, «про якість еліти і ефективність її функціонування можна і слід судити в решті решт тільки по головному – якості життя народу і авторитету країни у світовій спільноті». Таким, чином, за їхніми словами, якість освіти необхідно оцінювати залежно від того, «чи процвітає країна економічно і духовно, наскільки високим є життєвий рівень населення, чи існує стабільність у суспільстві, чи забезпечена зовнішньополітична, економічна, продовольча безпека держави, наскільки високими є стандарти громадянських прав і свобод людини, наскільки повно реалізуються її творчі потенції та інтереси» [1, с. 4].

Оскільки ж практично за всіма цими показниками справи в Україні не дають нам підстав для оптимізму, ми й дійшли висновку про нагальну необхідність формування принципово нової генерації національної еліти. При цьому, на наше глибоке переконання, вона повинна бути саме гуманітарно-технічною. Це зумовлено такими обставинами. По-перше, тим істотним технологічним відставанням України від провідних економічно розвинених країн світу, яке робить переважну більшість видів нашої продукції неконкурентоспроможною не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринку. Отже, для подолання такого становища необхідно істотно підвищити якість професійної підготовки фахівців, в першу чергу інженерів. По-друге, у нас традиційно переважну частину керівних посад обіймають люди з базовою інженерною освітою, а добре відомо, що від культури керівника, його духовності, ставлення до людей і вміння спілкуватися з ними залежать не тільки продуктивність праці і якість продукції, а й соціально-психологічне самопочуття людей, їх ставлення до своєї роботи і до керівника, залежить їх громадянська активність і авторитет влади. По-третє, загальне падіння духовності і культури в нашій країні постає сьогодні серйозним бар'єром на шляху і соціально-економічного розвитку, і консолідації народів України в цілісну політичну націю.

Крім того, сьогодні певний рівень технічних знань стає необхідним і для людей, сфера діяльності і спосіб мислення яких раніше були достатньо далекими від техніки і технології. З іншого боку, всебічне зростання ролі особистісного чинника у забезпеченні високої ефективності суспільного виробництва вимагає від інженерів, насамперед від інженерів-керівників, глибоких знань філософії, психології, педагогіки, без яких виявляються практично неможливими ні організація і забезпечення належного міжособистісного та ділового спілкування між людьми, ні ефективна організація їх співпраці, ні якісне управління функціонуванням і розвитком сучасних складних соціальних систем.

Заради справедливості слід зазначити, що вища школа ще задовго до зовнішнього прояву цих проблем вже відчула появу серйозної суперечності й усвідомила її сутність. Цілком можливо, що спочатку це усвідомлення відбувалося всього лише на інтуїтивному рівні окремих керівників вищих навчальних закладів і тих небайдужих представників професорсько-викладацького складу, які здатні глибоко і стратегічно мислити. Це усвідомлення виразилося у пошуках ними ефективних шляхів успішного подолання ситуації, що склалася.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

Одним з характерних проявів цих процесів стало і помітне посилення інтересу студентів технічних вузів до соціально-гуманітарних дисциплін, до проблем світоглядного, загальнокультурного, людинознавчого характеру. На тлі технократичного мислення таке стихійне усвідомлення необхідності повернення до одвічних цінностей людського буття та міжособистісного спілкування уявляється цілком закономірним. Воно стало одним з проявів загальносвітової тенденції істотного зростання ролі особистісного чинника у забезпеченні бажаної ефективності суспільного виробництва і обумовленої ним гуманізації інженерної освіти.

Ця тенденція була своєчасно сприйнята в НТУ «ХП» і знайшла своє яскраве відображення у розробці нової філософії інженерної освіти, яка почала формуватися в університеті ще у другій половині 80-х років минулого століття і пов'язана з активною діяльністю в цьому напрямі докторів технічних наук професорів Є. Є. Александрова, С.І. Богомолова, Е.Г. Братути, Л.Л. Товажнянського, В. І. Тошинського, докторів фізико-математичних наук професорів А.І. Ільїнського і А.А. Мамалуя, доктора економічних наук професора М.М. Гуревичова, професорів О. С. Пономарьова, С. М. Пазиніча та інших. Глибокі наукові дослідження актуальних проблем інженерної освіти на загальному тлі визначальних світових тенденцій розвитку науки, техніки і технологій, помітного прискорення науково-технічного і соціального прогресу й темпів оновлення знань сприяли рішучому перегляду цілей, зміст і технології підготовки інженерних кадрів та істотному посиленню її соціально-гуманітарної складової. Одним з основних положень нової філософії інженерної освіти стало усвідомлення невідкладної необхідності її переорієнтації на людину, істотного посилення її загальної гуманістичної спрямованості.

За цих умов цілком природним, своєчасним і надзвичайно важливим виявився аналіз міри готовності випускників технічного університету до виконання управлінських функцій, здійснений автором. Адже дійсно, як свідчать результати численних досліджень, на виконання цих функцій, в тому числі на різні види спілкування з людьми, залежно від посади і виду роботи, фактично припадає від 20 до 80 % робочого часу інженера в загальній структурі його професійної діяльності.

Аналіз готовності до управлінської діяльності був здійснений на значній статистичній вибірці з більше як двох тисяч студентів випускних курсів і понад двохсот випускників НТУ «ХП», які працюють на підприємствах і в фірмах Харкова. Результати аналізу переконливо свідчили, що, за власним визнанням випускників університету, 95 % з них до виконання управлінських функцій виявилися не готовими. Ще одна серія масштабних досліджень, виконаних шляхом анкетного опиту 760 керівників вищої і середньої ланки виробничих і інших підприємств, фірм, і організацій м. Харкова, також підтвердила, що вони не отримали в період навчання в університеті належної управлінської підготовки, внаслідок чого кожен з них самостійно освоював складне й відповідальне мистецтво управління людьми безпосередньо в умовах виробництва.

Таким чином, одним з важливих завдань системи інженерної освіти було визнано необхідність істотного посилення управлінської підготовки майбутніх фахівців. Подальшим розвитком цієї ідеї і стала розробка згадуваної концепції формування національної гуманітарно-технічної та управлінської еліти. Вона була безпосередньо спрямована на подолання глибокої соціально-економічної і духовної кризи в Україні, яка набула системного характеру і залишила нашу країну як у політичному, так і в економічному й соціально-психологічному відношенні далеко позаду тих держав, з якими ми практично одночасно розпочинали трансформаційні процеси. Так, сьогодні не лише Чехія, Угорщина, Польща, Словенія, Словаччина, але й навіть Литва, Латвія і Естонія успішно завершили суспільно-політичні і соціально-

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

економічні реформи, змогли забезпечити нормальний життєвий рівень свого населення і були прийняті до складу Європейського союзу. Трохи пізніше цього досягли також Болгарія і Румунія.

Автору доводилося побувати у цих країнах і впевнитися, що їхні успіхи істотною мірою зумовлені тією увагою до розвитку освіти, яку там приділяють і влада, і суспільство. Про істотну роль освіти у забезпеченні успішного не тільки соціально-економічного, а й науково-технічного і духовно-культурного рівня свідчить також досвід таких країн, як Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Південна Корея тощо. Вражаючі успіхи Китаю та Індії, на яких навіть світова фінансово-економічна криза практично не позначилася, також значною мірою визначаються розвитком освіти і тією її провідною роллю, яка не тільки визнається урядами цих країн, а й реально підкріплюється відповідним фінансовим забезпеченням.

І все ж головне, на глибоке переконання автора, полягає не у фінансових можливостях системи освіти при всій важливості цього чинника, а в тому авторитеті, який мають знання і освіта в суспільній свідомості. На жаль, в нашій країні демократизація суспільного життя і широка доступність освіти, в тому числі й вищої практично для кожного бажаного істотно знизили рівень цього авторитету і довіру до навчальних закладів. Тому їм доводиться не просто готувати нову національну еліту, не тільки забезпечувати своє успішне функціонування і розвиток в надзвичайно складних соціально-економічних, демографічних і фінансових умовах, а й відновлювати авторитет освіти взагалі і свій власний авторитет в суспільній свідомості. Досягти ж цього можна лише енергією і талантом педагогів, якістю підготовки випускників та істотним внеском освіти у забезпечення соціально-економічного і духовно-культурного відродження України.

Успішне ж розв'язання цього надзвичайно складного і відповідального завдання і вимагає формування національної гуманітарно-технічної і управлінської еліти. Слід зазначити, що концепція її підготовки стала також і наслідком усвідомлення того, що традиційна модель професійної підготовки кадрів фахівців практично вичерпала собі. Сьогодні слід відверто визнати, що масова підготовка інженерів, орієнтованих на професійну діяльність в порівняно вузькій галузевій сфері, характерна для радянських часів, вже не відповідає ні сучасним соціальним вимогам, ні сучасній і тим більш перспективній кон'юнктурі ринку праці, ні умовам функціонування нашої національної економіки на принципах ринкових стосунків.

Нові життєві реалії України настійно вимагають організації і здійснення підготовки таких фахівців, які б поєднували в собі високу професійну компетентність і підприємливість з життєвою енергією, чіткою цілеспрямованістю і глибокою порядністю. Їм мають бути властиві інноваційна спрямованість мислення і його системний характер, стратегічне бачення перспектив і відчуття особистої відповідальності за результати своєї діяльності. В умовах постійно зростаючої ролі особистісного чинника такі фахівці повинні володіти сучасними прийомами ефективного ділового спілкування, ефективними методами і технологіями управління людьми та раціональної організації їх спільної діяльності.

Сучасним випускникам вищої школи вкрай необхідні уміння системно підходити до аналізу найскладніших проблемних ситуацій, розробляти і реалізовувати ефективні стратегії їх подолання і успішного розвитку відповідних соціальних систем. В той же час, динамізм сучасного життя вимагає від фахівців, з одного боку, високої соціальної і професійної мобільності, а з іншого ж боку, їм вкрай необхідні уміння і навички безперервного оновлення своїх знань, бажання і готовність до постійного самонавчання, самовиховання і самоудосконалення впродовж всього активного трудового життя.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

На підготовку таких фахівців і орієнтована вказана концепція. Вона пройшла серйозну апробацію: стала предметом обговорення на кількох авторитетних міжнародних наукових конференціях за участю достатньо авторитетних вітчизняних і зарубіжних учених – філософів, психологів, педагогів, економістів, фахівців у галузі теорії управління і керівників-практиків. Основні положення концепції опубліковані в численних наукових статтях і монографіях та впроваджені у навчально-виховний процес. Досить послатися хоча б на роботи [2] і [3].

Однак вона не розглядається нами як щось застигле і остаточне, як якась істина. Досвід практичної реалізації концепції, подальші теоретичні дослідження, тісна співпраця з іншими вищими навчальними закладами та з інститутами Національної академії педагогічних наук України та їх вченими, з промисловими підприємствами міста, з різними фірмами і організаціями, а також з органами державної влади і місцевого самоврядування дають змогу виявляти нові резерви і можливості, більш повно враховувати нові реалії нашого динамічно мінливого часу. Все це дозволяє постійно уточнювати ті чи інші положення концепції, постійно удосконалювати її архітектуру.

Результати аналіз перебігу трансформаційних процесів дозволяють нам цілком обґрунтовано стверджувати, що успішне функціонування і розвиток будь-якої соціальної системи визначається, перш за все, рівнем і якістю її управління. За період ринкових перетворень в Україні значною мірою вже сформувалися кадри керівників, здатних ефективно організувати спільну діяльність великих груп і колективів людей. Проте, на жаль, їх число ще абсолютно недостатнє. Саме тому керовані ними підприємства сьогодні поки що виглядають окремими успішними острівцями в морі тих, що нестримно втрачають шанси на відродження промислових гігантів. Практична діяльність таких керівників дає приклад не лише того, як необхідно управляти виробництвом, але і того, яким вимогам повинен відповідати сучасний керівник. Саме ці люди і можуть сьогодні вважатися за справжніх представників національної гуманітарно-технічної і управлінської еліти.

В той же час системний аналіз соціально-економічного розвитку України за роки її незалежного розвитку дозволяє зробити обґрунтований висновок, що в основі сучасної тривалої кризисної ситуації в країні лежить саме криза управління. Її сутність полягає в тому, що кардинальні зміни, які відбуваються в суспільно-політичному житті країни і глибока трансформація її соціально-економічної системи не супроводжувалися відповідними адекватними змінами моделей і методів управління. Крім того, в масовій свідомості і в суспільній психології ще не сталися необхідні рішучі зрушення, що забезпечують ухвалення не лише організаційно-економічних механізмів ринку, але і відповідних життєвих цінностей і орієнтацій.

На наш погляд, абсолютно справедливим є зауваження Б.Будзана про те, що „суспільство прямує системою різних еліт, в якій інтелектуальна еліта заблокована номенклатурною і олігархічною елітою, яка, у свою чергу, складається з бізнесменів, які нехтують моральними принципами. Менеджерська еліта, швидше за все «привласнюється» олігархами в процесі приватизації. Внаслідок цього в суспільстві реалізуються рішення, які віддаляють Україну від суспільства знань.” [4, с. 245]

Цілком зрозуміло, що ситуація, яка склалася, є тупиковою, що сама можливість її подолання і виходу України на магістральний шлях загальноцивілізаційного розвитку вимагає термінових і енергійних дій з боку самої еліти, з боку представників науки, освітньої системи, а першу чергу вищої школи. Необхідність подолання кризисної ситуації висуває принципово нові вимоги перед вітчизняною вищою школою, всією системою освіти. Вона вимагає радикальних перетворень у сфері управління, розробки і впровадження нових моделей і методів управління, підготовки не просто фахівців, а

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

справжніх керівників-професіоналів, здатних ефективно управляти суспільним виробництвом в своїй професійній сфері, самостійно і безперервно навчаючись, постійно оновлюючи свої знання, адаптуючись до ринкових умов. Так традиційна педагогічна проблема безперервної професійної освіти, дослідженню якої присвячені роботи В. Ю. Бикова, С.У. Гончаренка, І. А. Зязюна, В.А. Козакова, В. Г. Кременя, Д. Ж. Марковича, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєвої, О. М. Пехоти та інших, набуває нових аспектів.

Відомо, що в нашому суспільстві ще з радянських часів традиційно складалася ситуація, коли керівні пости, причому не лише в промисловості, але також і в сфері державного управління, освіти, науки і культури обіймали фахівці, які здобули свого часу переважно базову інженерно-технічну освіту. Проте на жаль, в період навчання вони не отримали не лише украй необхідної управлінської підготовки, але й навіть належної соціально-гуманітарної, насамперед психолого-педагогічної підготовки.

Так, за даними С.Е. Старобінського, в колишньому Союзі 85 % керівників різного рівня мали технічну освіту, 13 % – економічну і лише 2 % – гуманітарну. Це становище продовжує мати місце і в Україні. При цьому, за прогнозами аналітиків, подібна ситуація продовжуватиме мати місце і протягом наступного часу. В той же час в США серед керівників – всього 2 % технічних фахівців, інші – економісти, юристи, психологи або професійно підготовлені управлінці-менеджери [5].

Таким чином, між реальними потребами суспільства у кваліфікованому управлінні організаційно-економічними і соціальними системами і практичною їх реалізацією склалися певні *суперечності*. Їх суть зводиться до наступного. По-перше, система підготовки кадрів, що склалася, не забезпечує належної кількості професійних керівників для різних соціально-економічних сфер життєдіяльності суспільства. По-друге, в умовах, коли в структурі кадрового корпусу керівників має місце значне переважання фахівців з базовою інженерною освітою, традиційний зміст їх професійної підготовки не передбачає навчання виконанню управлінських функцій. По-існуюча практика залучення фахівців до управлінської діяльності не передбачає попереднього виявлення у них професійно необхідних для цієї діяльності особових якостей і відповідного професійного відбору.

Вказані обставини і стали, з одного боку, однією з найважливіших передумов розробки і реалізації концепції формування національної управлінської еліти, а з іншої – зумовили те, що за характером своєї фахової підготовки цій еліті необхідно мати гуманітарно-технічний характер.

Ще однією передумовою появи нашої концепції став той факт, що, як уже згадувалося, в структурі професійної діяльності практично кожного сучасного інженера значне місце посідає виконання управлінських функцій, робота з персоналом і ділове спілкування з людьми. На ці цілі інколи доводиться витратити до 80 % робочого часу інженера. Наведену обставину підсилює необхідність підготовки гуманітарно-технічної управлінської еліти ще і у зв'язку з широким усвідомленням загальної тенденції істотного підвищення ролі особистісного чинника у забезпеченні високої ефективності суспільного виробництва. Дійсно, в сучасних умовах при організації спільної діяльності людей і в процесі управління нею кожен керівник може розраховувати на успіх тільки у тому випадку, коли він здатний враховувати індивідуальні мотиви і інтереси працівників і мобілізувати їх на досягнення загальних цілей, коли йому притаманна висока взаємовідносин з людьми і, зокрема, належна культура спілкування.

Третьою серйозною передумовою розробки концепції формування національної гуманітарно-технічної і управлінської еліти слід вважати те, що з подальшою демократизацією суспільного життя і особливо з розвитком ринкових стосунків все більш посилюватиметься частка малого і середнього бізнесу, а отже, і число людей,

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

яким доведеться професійно виконувати управлінські функції. Окрім того, що для цього їм самим буде необхідна відповідна соціально-гуманітарна підготовка, перш за все управлінська і психолого-педагічна, зростання числа суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і широкий вихід на зовнішні ринки наших підприємців зажадає від них істотного підвищення загальної і професійної культури, ефективного управління різними підсистемами свого бізнесу.

Активна робота учених університету у сфері дослідження проблем нової філософії інженерної освіти, зокрема дослідження найважливіших аспектів його гуманізації, виявила цілий ряд істотних недоліків традиційної системи професійної підготовки фахівців, особливо у сфері їх духовного і морального виховання, розвитку творчих здібностей, формування особистої відповідальності за можливі результати і наслідки їх майбутньої професійної діяльності.

Це цілком відповідає основним положенням методології системного підходу, який вимагає кожен систему розглядати «як частину деякої метасистеми, тобто ззовні, з середовища, в яке вона вписана і в якому вона функціонує» [6, с. 24]. Ігнорування цих аспектів при традиційно вузькій спеціалізації інженерної освіти породжує технократичного типу мислення, порушує гармонію взаємин людини, природи і техніки.

Гармонізація цих стосунків, серйозно порушених в результаті техногенної і антропогенної діяльності, виступає сьогодні як одна з передумов виживання людини як біологічного виду. Це істотно підвищує роль людського чинника в організації суспільного виробництва взагалі і в інженерній діяльності особливо. Необхідний кардинальний перегляд цілей, змісту і структури професійної діяльності інженера, насамперед сучасного інженера-керівника.

Враховуючи усталені тенденції постіно зростаючого значення людського фактора, подальшої демократизації суспільного життя і відповідної загально визнаної необхідності зміни цілей, змісту і характеру управління соціальними системами, особливо чітко викладеної в роботах П. Друкера [7], для фахівця моделі XXI століття виключної ролі набуває оволодіння ним циклом людинознавчих знань, яке забезпечується психолого-педагогічною підготовкою. Ця загальна соціальна вимога до професіоналізму інженера стає тим більше необхідною для представників національної гуманітарно-технічної і управлінської еліти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ашин Г. К., Охотский Е. В.* Курс елитологии. – М.: ЗАО «Спортакадемпресс», 1999. – 368 с.
2. *Товажнянский Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С.* Формування і реалізація концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти в Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – 160 с.
3. *Товажнянский Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С.* Принципи проектування педагогічної системи управлінської підготовки інженерів та формування національної гуманітарно-технічної еліти // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2002. – № 1. – С. 19-29.
4. *Будзан Б.П.* Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи. – К.: Вид-во Соломії Паличко «Основи», 2001. – 349 с.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

5. Старобинский Э.Е. Как управлять персоналом. Изд-е 4-е. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. – 368 с.
6. Каган М.С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
7. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.

Romanovskiy O.G. Spirituality and Culture of Communication in the System of Forming the National Humanitarian-technical Elite.

УДК 101

Коробка Г. А.

ЯЗЫК СМЕХА В КОНЦЕПТЕ «БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО»

В статті розглядається концепція З. Фрейда щодо мови сміху й пропонується використувати термін «сміхова комунікація» для мови сміху.

Ключові слова: мова сміху, несвідоме, сміхова комунікація, гумор, жарти.

В статье рассматривается концепция З. Фрейда по отношению к языку смеха и предлагается использовать термин «смеховая коммуникация» для языка смеха.

Ключевые слова: язык смеха, бессознательное, смеховая коммуникация, юмор, шутки.

The article analyzes Z. Freud's conception with respect to the language of laughter. It is offered to use a term «laughter communication» for the language of laughter.

Key word: the language of laughter, unconscious, laughter communication, humour, jokes.

Влияние З. Фрейда на изучение юмора и смеха считается бесспорным. В своей работе «Остроумие и его отношение к бессознательному» (1905) Фрейд, изучив большинство доступных ему тогда работ (Ф. Т. Фишера, К. Фишера, А. Бергсона, Жана-Поля и др.) о смехе, дает психологическую оценку остроумию, комизму, юмору. В отдельных вопросах толкования комического Фрейд частично соглашается с бергсоновской теорией и выводит собственную формулу смеха. Главный смысл смеха автор видит в «страсти к нелепости», источником комического явления индивидуальные качества субъекта, что и побуждает Фрейда искать понимание комизма в психогенезе или психологический аспект удовольствия от комизма. В этой связи представляется настоящей попыткой рассмотреть взгляды основоположника психоанализа на феномен самого смеха. В какой-то степени это, по-видимому, поможет понять не только отношение Фрейда к смешному, но и объяснить, как тесно язык смеха связан с бессознательным и насколько важна такая связь смеха в его философско-антропологической трактовке.

К термину или понятию бессознательного Фрейд пришёл путем разработки опыта, в котором большую роль играет душевная динамика. Понятие бессознательного Фрейд, таким образом, получил из учения о вытеснении. Вытесненное рассматривалось